

פתח דבר

בית המדרש לדיינות 'ארח משפט' נוסד בתחילת התשע"ה בציון המצוינת, ירושלים עיר הקודש, עת נתגבשו חבר תלמידי חכמים צעירים אשר נטלו על עצמם עולה של תורה ללמוד בעיון ובהעמקה את חלקי אבן העזר וחושן משפט שבשולחן ערוך, החל מהסוגיות בש"ס ועד אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, להיות ראויים לשבת על מדין. מחשבה טובה של קבוצה קטנה צורפה על ידי גדול העצה למעשה רב עליליה, והאלקים אינה לידנו מקום מושלם הוא בית המדרש היכל משה של אדמו"ר מסאווראן נשיא אוצר הפוסקים רבי מנחם הגר שליט"א, שנוהג בנו מאז ועד אתה בטוב עין ובסיוע מתמיד, וגם החכימו ממומחיותו הנודעת בבירורי שמות בגיטין.

עתה יוצא 'ארח משפט' מקרן זווית פינת יקרת אלי ספר מיטלטל, וכל הרוצה ללמוד יבא וילמוד. סיימנו בשלהי התשע"ו תקופת לימוד ארוכה של עיון ושינון אבן העזר שבה צמחו מתוכנו מומחים צעירים בקיאים בטיב גיטין וקידושין שנבחנו בהצלחה להסמכה. זכינו להאזין לשיעורים מעשרות רבנים ודיינים העוסקים בענייני אבן העזר, ומהם שמענו על המחסור בלומדי אבן העזר לצד הצורך הנחוץ בליבון סוגיות רבות ובברור שאלות לרוחב כל המקצוע. כבר אמרו חכמנו כינוס לצדיקים טוב להם וטוב לעולם, וכאן באנו לכנס עלי ספר דברי רבים מהדיינים והעוסקים באבן העזר למען הטיב עם העולם. בטוחנו שמאסף זה הכולל נידונים רבים מתלמידי חכמים חשובים ומנוסים ומחברי בית המדרש יועיל לברר עניינים טעונים ביאור, וגם יהווה כינוס לצדיקים וכך יקדם חיבור והיכרות בין תלמידי חכמים ממקומות שונים בארץ ובתפוצות.

המאסף שלפניכם נעשה אפוא במה להצגת חידושיהם וסברותיהם של עוסקי אבן העזר אשר יראתם קודמת לחכמתם. ידענו אמנם שלרבים וטובים לא הסתייע לנו להגיע, אבל כולנו תקוה שבעקבות מאסף ראשוני זה יבואו מאספים אחרים רבים ונכבדים, וחלק אבן העזר יוסף ויתלבן להלכה ולמעשה. ומפני שכוונתנו הייתה לאגד את המומחים לאבן העזר החיים בינותינו לאורך ימים ושנים, לא הכנסנו למאסף הנוכחי כתבי יד עתיקים וגנוזות.

חלק אבן העזר משמר את קדושת כרם ישראל, ובתחום ענייני אבן העזר מעשהו של כל יחיד נוגע לכל עם ישראל, וגם עשוי להשליך על כל הדורות הבאים. לכן שומה על הניגשים אל הקודש, הבאים לפסוק ולדון בשאלות מתוך אבן העזר, לשוות לנגדם תמיד את האיסורים החמורים והמכשלות הקשות העלולים לצאת מחוסר זהירות. תקוותנו שלימוד דברי גדולי הדיינים יאלף את הצורבים איך ליקרב לדין ולמעשה ביראת הוראה ובדקדוק הלכה. ותפילתנו בפינו שלא יצא מכשול תחת ידנו.

זוקפים אנו בחלקה את הצלחת בית המדרש ארח משפט באכסניה הנאה והנעימה של 'היכל משה - סאווראן'. מסירותם העקבית של אדמו"ר מסאווראן ומסייעיו עשתה את בית המדרש 'היכל משה - סאווראן' אבן שואבת לרבים וטובים בכל השעות והזמנים. לשכנים טובים ולתועלת רבה היו לנו חברי מערכת אוצר הפוסקים, שתחת נשיאותו של אדמו"ר עמלו לציידנו לברר שמות בגיטין, ואף הוציאו לא מכבר מספר כרכים מפרי עבודתם. חשים אנו את יד ה' הטובה עלינו להנחותנו בדרך לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה הזאת.

אודה מאד לחמי רבי דוד קמנצקי שליט"א שדחף להקמת בית המדרש וטורח ללא לאות לביסוסו. חמי אף הציג את היוזמה לאביו ראש ישיבת פילדלפיה הגאון רבי שמואל קמנצקי שליט"א, אשר נלהב לרעיון וקיבל על עצמו את נשיאות בית המדרש, והוא מסייע לו מאד. בשלהי חורף התשע"ו זכינו לביקורו של הגר"ש קמנצקי שבו דיבר על הצורך בדיינים ורבנים בעלי שיעור קומה לדון בשאלות החמורות העומדות על הפרק. עקב פנייתו של הגר"ש נדבה רוחו של ר' גרי טורגו מדיטרויט להעניק את הסכום הראשוני לייסוד בית המדרש. ברכתנו שיתברך ר' גרי טורגו מפירות הקרן הגדולה הקיימת לו לעולם הבא.

הקמת בית המדרש לוותה והוכוונה על ידי ראש ישיבת חברון הגאון רבי משה מרדכי פרבשטיין שליט"א, אשר חש בצורכם ורצונם של טובי בוגרי ישיבת חברון במוסד שיגדלם וינצל את מלא כשרונותיהם וכוחותיהם. הגרמ"מ פרבשטיין מוסר שיעורים בבית המדרש ועומד על סדרי הלימוד. כדברי הגרמ"מ בהמלצתו על בית המדרש, "ידוע לי שקיימת שאיפה גדולה בקרב לומדי התורה להשתלם בלימוד חושן משפט ואבן העזר, וקיים חסר גדול במקומות לימוד השולחן ערוך בהיקף רחב, ובד בבד בעיון ובהעמקה. בית המדרש 'ארח משפט' ממלא תפקיד זה. מהכרתי הקרובה עם האברכים המייסדים, מימי לימודם בישיבתנו הקד' ועד עתה, הרי הם חבורה מובחרת המסוגלים בכשרונותיהם ובעמלם בתורה לשאת משא זה של לימוד 'ארח משפט' בשילוב נפלא של שאיפה להקיא ולקנות ידע רב בשולחן ערוך ובפוסקים עם דרך העיון שקנו בישיבה".

זכינו לליווי צמוד של הגאון רבי מיכאל בלייכר שליט"א אב"ד חיפה לשעבר, אשר משך כל תקופת לימוד אבן העזר מסר שיעורים שבועיים בבית המדרש. מתוך שאיפתו לגדל חבר דיינים שיוכלו לעסוק בגיטין ובשאלות החמורות באבן העזר, בנה הגרמ"מ בלייכר עבורנו תכנית ללימוד כל הצדדים המעשיים של עריכת גיטין. התכנית כללה לימוד עיוני ודקדקני של סדר הגט יחד עם עיסוק נרחב בשמות גיטין, ומעבר על הספר השימושי 'גט מסודר'. הגרמ"מ מסר שיעורים רבים בנושאי גיטין ושמות גיטין ואף למד בפרטות עם כל זוג תלמידים שבבית המדרש. כלשונו של הגרמ"מ בהמלצתו מאלול התשע"ה, "מזה מספר חודשים אני יושב בקרבם, מוסר להם שיעור מידי שבוע, אף לומד עם כל אחד מהם

חברותא לסירוגין. ואני יכול להעיד שמדובר בחבורה יוצאת דופן הן בשל כשרונותיהם הן בשל התמודתם הגדולה והן בשל הקצב המהיר של לימודם שאינו גורע מאיכות העיון. אני רואה בהם את דור העתיד של דייני ישראל בעיקר בשטח סידור גיטין שהוא מקצוע גדול בתורה". חלק קטן משיעורי הגר"מ נכתבו ונערכו על ידי חברותנו רבי שלמה הלברטל בליווי הרב וכונסו כאן במאסף. תודתנו העמוקה שלוחה לר"ש הלברטל.

לפני שנתיים וחצי התחיל הגאון רבי זלמן נחמיה גודלברג שליט"א למסור שיעור שבועי קבוע בבית המדרש, בו הוא משתף ומלמד אותנו מאוצרותיו הכבירים בכל חלקי התורה. "מובטחי בהם", כך הגרז"ן גודלברג, "שיגדלו להיות רבנים ודיינים מומחים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא".

לברכה גדולה זכינו בשיעוריו התכופים של אב"ד לענייני אבן העזר בבני ברק הגאון רבי נחום גוטנטג שליט"א, אשר במסירות רבה הרבה לעלות ירושלימה למסור שיעורים עיוניים עמוקים, בעיקר בסוגיות גיטין ויוחסין. חשים אנו ששיעוריו תרמו לנו ביותר ועל כך תודתנו הגדולה. לקשר קרוב זכינו גם עם הדיינים האחרים בבית הדין שבבני ברק. הדיין רבי יחזקאל פלס שליט"א עסק בשיעוריו בענייני גיטין קידושין ועגונות. כן זכינו לשמוע וללמוד על הצדדים המעשיים של סידור הגט ועל תקלות שכיחות מהגאון רבי ראובן דויטש שליט"א ומן הגאון רבי יחיאל נדל שליט"א חברי בית הדין בבני ברק. הגר"נ גוטנטג קישר ביננו לגאון רבי חנוך שורץ שליט"א, מראשי הכולל לדיינות בסלבודקא, שמסר סדרת שיעורים על סוגיות שבהלכות עגונות.

לטוב יזכר הגאון רבי דוד יהושע קניג שליט"א, ראש כולל 'הליכות ירושלים', דיין ב'בית דין ירושלים', ומחבר הספר השימושי 'בית אחיו' על סדר החליצה של מהר"מ. הגרד"י קניג תומך ומסייע בכל האפשר מראשיתו של בית המדרש, ולימודנו את הלכות חליצה לוה במומחיותו הגדולה ובניסיונו הרב, לצד שיעוריו בעניינים אחרים באבן העזר. הגאון רבי זאב ליטקה שליט"א מח"ס 'פסקי דין' אף הוא זכור לטוב, על שיעוריו בסוגיות יוחסין ועל סיועו הרב להוצאת המאסף הזה. משמים יבורכו כל הרבנים שבאו ומסרו שיעורים בבית המדרש, איש איש בשמו וכברכתו יבורך. לא נוכל למנות את כולם כי רבים הם, אך נפרט מתוך שאר מוסרי השיעורים על אבן העזר את אלה שגם שיתפו מאמריהם במאסף הזה, הגאונים רבי יצחק צבי אושינסקי, רבי יצחק בלסבלג, רבי צבי גרטנר, רבי מאיר טריבץ, רבי יצחק אהרון הכהן ישראלי, רבי דוד לאו, רבי אפרים לנדי, רבי נפתלי נוסבוים. חלק נכבד מן המאמרים שבמאסף נערכו תחילה כשיעורים בבית המדרש על ידי הרבנים הכותבים.

בית המדרש ארח משפט זכה לסיועו הרב של סבי רב הפעלים הר"ר מרדכי נוישטט שליט"א. סבי ר"מ נוישטט אף קישר בין 'ארח משפט' לקהילה הקדושה 'קהל פיין ריווער וויליזש' בליקווד שבארה"ב. הקהילה נעשתה שותפה לנו במסגרת

אדאפט-א-כולל (Adopt a Kollel) והיא נושאת בעול עמנו בהחזקת בית המדרש. יבורכו אנשי הקהילה על שותפותם, על התעניינותם החמה, ועל ביקוריהם המלבבים בבית מדרשנו. תודה מיוחדת להר"ר יהושע פריבלסקי שליט"א על השתדלותו המסורה והרצופה לתועלת השותפות החשובה.

לתנופה חשובה זכה בית המדרש כאשר זמן קצר אחר ייסודו הבחינה בסגולתו עינו הצופיה של ראש ישיבת חברון הגאון רבי יוסף חברוני שליט"א. מאז ועד עתה מלווה הגר"י חברוני את בית המדרש בסיוע רב וחיוני ובעצה ותושיה תמידיות. לכבוד הוצאת מאסף זה זכינו למכתב מהגר"י חברוני והוא מודפס להלן. ראה הגר"י חברוני להושיב ישיבה לזכרו של דודו, סבי, ר"מ ישיבת חברון הגאון רבי מרדכי חברוני זכר צדיק לברכה. הגר"מ חברוני נודע והתייחד בטוהרו, בהליכתו בקדושה, ובבקיאותו העצומה בכל חלקי התורה, כרוכה ביושר מחשבתי נדיר ובפשטות, אבל לדאבון לב הוא הלך בדמי ימיו. אחד היה בפה ובלב, ארון לתורה עשוי מקשה אחת מבית ומבחוץ, אשר העדות שבו נשאו גם כאשר נלאה הבשר והדם. חבל על דאבדין.

בעריכת המאסף נטל חלק העורך המוכשר והמומחה לדיינות רבי עודד מכמן שליט"א. מגמתנו הייתה להניח את לשון וסגנון המאמרים קרובים ככל האפשר למקור כפי שהוגש לנו, ולתקן קלות רק במקום ההכרח. אנו תקוה שלא שגינו וקלקלנו ושלא פגמנו בתוכן הדברים ובהצגתם. סידרנו את המאמרים לפי סדר העניינים של הטור. ישנם מאמרים שמקיפים כמה עניינים ואותם שיבצנו לפי נושאים העיקרי, או אם מספר נושאים עיקריים בהם, אזי במקום הראשון שהיה ניתן לשבצם. הכרך הראשון עוסק בעניינים שבסימנים א – סה בשולחן ערוך (פריה ורביה, אישות, יחוד, קידושין), והכרך השני עוסק בעניינים שבסימנים סו – קעח בשולחן ערוך (כתובות, גטין, מיאון, יבום וחליצה, אונס ומפתה, סוטה). מאמרים ספורים נדפסו בעבר ולבקשת כותביהם הוכנסו למאסף זה במטרה להנגישם בפני עוסקי אבן העזר.

זכיתי לעצה צמודה מאבי מו"ר רבי ישעיהו לוי שליט"א שחכמתו ותבונתו הן לי למצפן. תודה מיוחדת למנכ"ל בתי הדין הרבניים הר"ר שמעון יעקבי שליט"א המטה לנו תמיד שכם. מלבד עזרתו בהכנסת חברי בית המדרש פנימה אל בית הדין הרבני בירושלים לראות סידורי גיטין אצל הדיינים החשובים הגאון רבי יעקב חיים סלמון שליט"א והגאון רבי יוסף גולדברג שליט"א, עוד הוסיף הר"ש יעקבי וסייע בהשגת מאמרים מרבנים ודיינים חשובים. תודה גם לידידי חברי בית המדרש השותפים ללימוד אבן העזר ולהוצאת מאסף זה, הלא הם הרב עקיבא בלקינד, הרב אברהם ברקוביץ, הרב מיכאל בר, הרב חנוך הורביץ, הרב אברהם זלזניק, הרב שלמה פינק, הרב דוד צדוק, והרב יעקב ריינר. תודה מיוחדת לחברי ידידי הרב אפרים אנגלרד שחלקו רב בהוצאת המאסף, ובחריצותו הגענו עד הלום. יזכו כולם להוציא לפועל את שאיפותיהם וכישרונותיהם מתוך בריאות, נחת, ושמחה.

זכות לנו להודות לידידנו הדגול הר"ר יעקב יהודה בר ואשתו הי"ו העומדים לצד בית המדרש ודואגים לצרכיו במאור פנים וערנות, ואף נטלו חלק יפה בהוצאת המאסף. ירוו רוב נחת מבנם חברנו הרב מיכאל שחריפותו ובהירות שכלו היו לנו לברכה בלמודו עמנו אבן העזר. אתו יבורכו כל שאר השותפים והמסייעים בממון, בעצה, בתמיכה, ובדברון. אלמלא הם לא הגענו עד הנה, ובטוחנו ששכרם רב בזה ובבא.

יבורכו כל העוזרים בכל צורה ואופן. במיוחד אציין את רבי ישראל מאיר גולדברג שליט"א החתום על נזיו של מאסף זה בחריצות וכישרון, ולצידו אחיו רבי אהרון גולדברג שליט"א שמלבד תרומתו בשני מאמריו המשובחים, כיוון ופעל רבות לאורך כל תהליך ההוצאה לאור.

תודה נרגשת לבני משפחתי הקרובים והקרובים יותר על תמיכתם וסיועם בכל זמן ומוול כל קושי. ולסיום חביב אודה לרעייתי שכל ניהול בית המדרש עליה ומבוצע תמיד בתבונה וביעילות מופתיות. ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת ואמר כל העם אמון.

מרדכי לוי

בית מדרש לדיינות ארח משפט

לזכרו של הגאון רבי מרדכי חברוני זצ"ל ר"מ ישיבת חברון

אֲמוּלֵי עֲמַל פֶּה פְּעֻנִים בֵּן יִפְרוּ
רַעוּת יִחְסְנוּ דִמִּי כְּתָבָה יִסְפְּרוּ
חֲלוּצִים לְהַקִּים שְׁמוֹת מֵתִים כִּי נֶעְרְרוּ
מִי אֲשֶׁר חָטְאָה לְבַעֲלָהּ יֶאֱסְרוּ
שְׁתוּק וְאַסּוּף יִמְצְאוּ מִי הָרוּ
פְּתִיָּה יִשְׁפְּטוּ מֵאוֹנִים יֶאֱשְׁרוּ
טֵיב קְדוּשִׁין וְגִטִּין הֵם יוֹרוּ

